

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرحله‌ی آماده‌سازی فایل			
تکمیل مآخذ و ویرایش نهایی	ویرایش دوم	ذکر مآخذ	تصحیح و ویرایش اولیه

رحلت حضرت معصومه علیها السلام

در سالروز رحلت جان‌گداز دخت بزرگوار موسی بن جعفر علیه السلام، خواهر یگانه‌ی معصومه‌ی امام رضا علیه السلام و عمّه‌ی دُرْدانه‌ی امام جواد علیه السلام، حضرت فاطمه‌ی معصومه علیها السلام قرار گرفته‌ایم.

این دختر بزرگوار امام کاظم علیه السلام شخصیت بسیار والا و عظیم‌القدری است. شاید در بین فرزندان ائمه علیهم السلام که امام معصوم نبودند، تعداد کمی داشته باشیم که تا این مرتبه‌ی بلند کمال راه یافته باشند. غیر از فرزندان امیرالمؤمنین علیه السلام، مثل زینب کبری علیها السلام و ابوالفضل‌العبّاس علیه السلام و فرزندان ابوعبدالله‌الحسین علیه السلام، مثل علی‌اکبر ابوعبدالله، در بین امام‌زادگان شاید شخصیتی به والایی و عظمت حضرت معصومه علیها السلام شناخته نشده باشد. این دُخت بزرگوار، از امام هفتم علیه السلام و مادر بزرگوارشان نجمه‌خاتون، در اوّل ذی‌قعدة‌ی سال ۱۷۳ هجری قمری قدم به این عالم خاک گذاشتند و عمر شریف آن بزرگوار مثل جدّه‌ی بزرگوارشان حضرت زهرا علیها السلام عمر کوتاهی بود؛ درنگ زیادی در این عالم نکردند؛ حداکثر زمانی که نقل شده است بیست‌وهشت سال است. آن حضرت در چنین روزی یعنی دهم ربیع‌الثانی، در سال ۲۰۱ هجری قمری این عالم را غریبانه ترک کردند. امام

کاظم علیه السلام فرزندان زیادی دارند، شاید یکی از علّت‌های آن هم این باشد که دستگاہ اختناق عباسی و حکومت ستمگر هارونی کمر به معدوم کردن نسل پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم بسته بود و به همین خاطر تعداد زیادی از امامزادگان به دست این سفاکان به شهادت رسیدند. برای اینکه سلاله‌ی پاک رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم باقی بماند، امام کاظم علیه السلام فرزندان زیادی داشتند. بنابه نقلی حضرت نوزده پسر و هجده دختر دارند که غالب آنها در دوران جوانی توسط حکومت هارونی به شهادت رسیدند. امام کاظم علیه السلام دو فرزند از نجمه خاتون علیها السلام دارند؛ بقیه‌ی فرزندان از همسران دیگرشان است. یکی از آنها علی بن موسی الرضا علیه السلام، امام هشتم و دیگری فاطمه‌ی معصومه علیها السلام است. این خواهر و برادر تنی‌اند؛ حضرت معصومه خواهر تنی امام رضا علیه السلام است. امام کاظم علیه السلام به خاطر ارادت و دل‌باختگی به جدّه‌ی بزرگوارشان حضرت زهرا علیها السلام نام چهار نفر از دخترانشان را فاطمه گذاشتند. یکی از آنان حضرت فاطمه‌ی معصومه علیها السلام هستند که به فاطمه‌ی کبری ملقب بودند و مرقد شریفشان در شهر قم قبله‌گاه دل‌دادگان اهل بیت علیهم السلام است. فرزند دیگری به نام فاطمه‌ی صغری علیها السلام؛ که مرقد این بانوی بزرگوار در شهر باکو، پایتخت کشور آذربایجان است. دُخت دیگری به نام فاطمه علیها السلام داشتند؛ که مرقد شریف ایشان در شهر اصفهان به نام سِتی فاطمه است. کسانی که اصفهانی هستند، با مرقد ایشان آشنا هستند. امام کاظم علیه السلام دختر دیگری به نام فاطمه دارند؛ که مرقد این بانوی بزرگوار هم در شهر رشت قرار دارد و ظاهراً آنجا با نام خواهرِ امام معروف است؛ ولی بعد از امام رضا علیه السلام حساب حضرت معصومه علیها السلام از دیگر فرزندان امام کاظم علیه السلام کاملاً متمایز و جداست. این بانوی

بزرگوار که اختلاف سنّ ایشان با برادر بزرگوارشان حضرت رضا علیه السلام بیست و پنج سال است، جایگاه والایی پیش پدر دارند.

لقب معصومه را هم حضرت رضا علیه السلام به ایشان داده‌اند؛ اما امروز لقب دیگری هم در مورد حضرت معصومه علیها السلام مشهور است و ایشان را به کریمه‌ی اهل بیت علیهم السلام می‌شناسند. کریم اهل بیت علیهم السلام امام مجتبی علیه السلام و کریمه‌ی اهل بیت علیهم السلام حضرت معصومه علیها السلام هستند.

کرامات و عظمت فوق‌العاده‌ی این بانوی بزرگوار اسلام خارج از وصف است و معجزات عظیمی که از آن حضرت مشاهده شده، حیرت‌انگیز است. بزرگانی در حرم حضرت معصومه علیها السلام توفیق تشرّف به محضر حضرت ولیّ عصر ارواحنا فداه را داشته‌اند؛ حتی بنا به نقل بزرگی، یکی از بزرگان در حرم حضرت معصومه علیها السلام خدمت حضرت بقیة الله ارواحنا فداه می‌رسد و مشاهده می‌کند که حضرت حجتّ ارواحنا فداه نشسته‌اند و صورت مبارک خودشان را روی سنگ‌های پای ضریح گذاشته‌اند و به محضر عمّه‌ی بزرگوارشان اظهار محبّت و ارادت می‌کنند.

اولاً شما بدانید از میان امام‌زادگان شاید غیر از حضرت معصومه علیها السلام کسی را نداشته باشیم که زیارت مأثوری داشته باشد؛ یعنی امام معصوم علیه السلام برای او زیارت‌نامه و متن زیارتی را بیان کرده باشند. زیارتی از حضرت علی‌اکبر علیه السلام، در ضمن زیارت حضرت اباعبدالله علیه السلام نقل شده است، ولی من یادم نمی‌آید زیارت مستقلّی به این شکل داشته باشیم. در متن این زیارت نکته‌ی لطیفی است که بزرگی به آن اشاره کرده‌اند و آن اینکه بر خلاف همه‌ی زیارت‌نامه‌های ائمّه‌ی دیگر علیهم السلام که وقتی سلام می‌کنیم، از انبیا، از

حضرت آدم شروع می‌کنیم و سلام می‌دهیم: «السَّلَامُ عَلَى آدَمَ صَفْوَةَ اللَّهِ؛ السَّلَامُ عَلَى نُوحٍ نَبِيِّ اللَّهِ؛ السَّلَامُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ؛ السَّلَامُ عَلَى مُوسَى كَلِيمِ اللَّهِ؛ السَّلَامُ عَلَى عِيسَى رُوحِ اللَّهِ» و برای تان ماجرای این سلام‌ها را بگویم که یعنی چه؟ به کسی که نیست سلام نمی‌کنند. این سلام‌ها به این معناست که همه‌ی انبیا به حرم حضرت معصومه علیها السلام آمده‌اند و دور ضریح مطهر آن بزرگوار حلقه زده‌اند و چون حضور آنها را در آنجا احساس می‌کنید، به آنها سلام می‌کنید. بعد هم پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم مخاطب می‌شوند: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ»^۱. پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم را آنجا می‌بینید و خدمت حضرت مستقیماً سلام می‌کنید. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم هم به زیارت حضرت معصومه علیها السلام آمده‌اند. بعد به امیرالمؤمنین علیه السلام سلام می‌کنید. بعد به حسنین علیهم السلام سلام می‌کنید، بعد به حضرت فاطمه‌ی زهرا علیها السلام سلام می‌کنید. در زیارت سایر ائمه علیهم السلام به این شکل است؛ اما در زیارت حضرت فاطمه‌ی معصومه علیها السلام قبل از اینکه شما به ائمه سلام کنید، به فاطمه‌ی زهرا و حضرت خدیجه علیها السلام سلام می‌کنید: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنْتُ فَاطِمَةَ وَ خَدِيجَةَ»؛ سلام بر تو ای دختر بزرگوار فاطمه‌ی زهرا علیها السلام و خدیجه‌ی کبری علیها السلام بعد می‌گویید: «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنْتُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ». این لطافت خاصی دارد؛ نشان می‌دهد رابطه‌ی ویژه‌ای بین این بانوی بزرگوار با آن دو بانوی بزرگوار صدر اسلام، به ویژه فاطمه‌ی زهرا علیها السلام وجود دارد. این بانوی بزرگوار نایب‌مناب فاطمه‌ی زهرا هستند و به همین علت فرمودند: هر وقت خواستید قبر جدّه‌ی ما فاطمه‌ی زهرا علیها السلام را زیارت کنید، به قم بروید و قبر فاطمه‌ی معصومه علیها السلام را زیارت کنید. لذا هر وقت وارد حرم

۱. مجلسی، بحار، ج ۹۹، ص ۲۶۶ و قمی، مفاتیح، زیارت حضرت معصومه س، ص ۵۴۷.

حضرت معصومه علیها السلام می‌شوید، قبل از این که به حضرت معصومه علیها السلام سلام کنید، به خود حضرت زهرا علیها السلام سلام کنید. این ضریح را ضریح حضرت زهرا علیها السلام بدانید و اول خدمت آن حضرت سلام کنید. امیدوارم خدا گوش‌های دل را باز کند و جواب سلام را هم با گوش دلتان از زبان خود حضرت زهرا علیها السلام بشنوید.

در متن زیارت این نکته را عرض می‌کردم: درخواستی که ما بعد از عرض ادب و ارادت، از حضرت معصومه علیها السلام می‌کنیم، این است: «یا فاطمة اشفعی لی فی الجنة؛ فان لك عند الله شأنًا من الشأن»^۲؛ ای فاطمه‌ی معصومه! ای دختر بزرگوار موسی بن جعفر علیه السلام! ای دختر ولی خدا! ای خواهر ولی خدا! ای عمه‌ی ولی خدا! برای من در بهشت شفاعت کن: «اشفعی لی فی الجنة». نمی‌گویید مرا شفاعت کن برای این که بهشت بروم؛ می‌گویید داخل خود بهشت مرا شفاعت کن. این دو تا حرف است؛ یک وقت می‌گویید شفاعت کن من بهشت بروم؛ ولی یک وقت می‌گویید: «اشفعی لی فی الجنة»؛ در داخل بهشت مرا شفاعت کن. داخل بهشت برای چه شفاعت کن؟ شفاعت‌ها برای این است که فرد وارد بهشت شود، وارد بهشت شد دیگر شفاعت برای چه؟ این یک شفاعت خاصه است. بنابر نظر برخی از بزرگان اهل معرفت این شفاعت، شفاعت برای توفیق رسیدن به محضر پیامبر و ائمه صلوات الله علیهم اجمعین است. حضرت معصومه علیها السلام هستند که می‌توانند واسطه و شفیع شوند که وقتی دوستان اهل بیت علیهم السلام وارد بهشت شدند بتوانند به محضر پیامبر اکرم و ائمه‌ی هدی و فاطمه‌ی زهرا صلوات الله علیهم اجمعین نائل شوند.

۲. مجلسی، بحار، ج ۹۹، ص ۲۶۷ و قمی، مفاتیح، زیارت حضرت معصومه ۳، ص ۵۴۸.

این بانوی بزرگوار شأن و جلالت فوق‌العاده‌ای دارند و تعظیم زیادی در طول تاریخ از جانب بزرگان شیعه شده است که این منزلت و جایگاه والای زن مؤمنه و عارفه و صالحه را نشان می‌دهد که چقدر بلند است. اگر کسی بخواهد جایگاه زن را در اسلام ببیند، بیاید و نگاه کند که مراجع عظام تقلید با محاسن‌های سفید و عظمتی که دارند، افتخار می‌کنند که خادم حرم حضرت معصومه علیها السلام باشند. حضرت آیت‌الله‌العظمی مرعشی‌نجفی رحمته الله سِمَتِ خادمی افتخاری حرم حضرت معصومه علیها السلام را داشتند و در تمام عمر هم تا وقتی که ایشان در قید حیات بودند و امکان حرکت داشتند، با آن سنّ بالا و کهولت، هر روز سحرها به زیارت حضرت معصومه علیها السلام می‌آمدند و نمی‌گذاشتند یک روز هم ترک شود. بزرگانی هم که امروز هستند، مراجع بزرگ، به‌همین شکل به محضر این بانوی بزرگوار عرض کوچکی و ادب می‌کنند. شأن و منزلت زن در جهان اسلام را اینجا می‌توان دید. البته منظور از زن، نه زن مطلق؛ بلکه زن پرورش یافته در مکتب قرآن و اهل بیت علیهم السلام کمالین که مرد هم این‌طور مطلق قابل تجلیل نیست. شما می‌بینید که قرآن، انسان را به‌شدت مذمت می‌کند: انسان عَجول^۳ است؛ انسان هَلوع^۴ یعنی حریص^۵ است؛ انسان جَهول^۶ یعنی بسیار نادان است؛ انسان ظَلوم^۷ یعنی بسیار ستمکار است؛ انسان

۳. سوره‌ی اسراء، آیه‌ی ۱۱: «وَيَذُوعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا».

۴. سوره‌ی معارج، آیه‌ی ۱۹: «إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا».

۵. سوره‌ی توبه، آیه‌ی ۱۲۸: «لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ».

۶. سوره‌ی احزاب، آیه‌ی ۷۲: «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا».

قَتور^۸ است؛ انسان کفور^۹ یعنی ناسپاس است؛ انسان بخیل^{۱۰} است و امثال اینگونه تعابیر چقدر در قرآن راجع به انسان آمده است! آیا اینها به این معنی است که انسان در محضر قرآن، موجود پست این گونه‌ای است؟ نه، قرآن می‌گوید: انسان زمینه‌ی طبیعی وجودش این گونه است: اگر به شکل خودرو بار بیاید و رشد کند، تحت تربیت و پرورش اولیای خدا و دین خدا قرار نگیرد، اگر مثل علف هرزه بروید، چنین موجودی خواهد شد؛ موجود عجول، حریص، ناسپاس، ستمکار، بسیار نادان، بسیار کفران‌پیشه و کفور و امثال اینها؛ اما اگر زیر دست باغبان‌های الهی پرورش پیدا کند، گل زیبای انسانیت شود، آن موقع موجودی می‌شود که «لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ»؛ تاج «کَرَمْنَا» بر سرش گذاشته می‌شود؛ «فَضَّلْنَاكُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا»^{۱۱} می‌شود و خدا به خاطر آفرینش او به خویش تبریک می‌گوید: «فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ»^{۱۲} و تعابیر بلندی که راجع به انسان در قرآن وجود دارد. این نکته را در نظر بگیرید، عین این ماجرا راجع به زن جریان دارد. نکوهش‌هایی که از انسان در قرآن شده، به این معنا نیست که انسان ناگزیر از این است که این ویژگی‌های بد را داشته

۷. سوره‌ی احزاب، آیه‌ی ۷۲: «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا».

۸. سوره‌ی اسراء، آیه‌ی ۱۰۰: «قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا».

۹. سوره‌ی اسراء، آیه‌ی ۶۷: «وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ الْإِلَهَاءَ فَلَمَّا نَجَّكُمُ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا».

۱۰. سوره‌ی توبه، آیه‌ی ۷۶: «فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ».

۱۱. سوره‌ی اسراء، آیه‌ی ۷۰.

۱۲. سوره‌ی مؤمنون، آیه‌ی ۱۴.

باشد؛ بلکه می‌گوید: انسانی که تحت تربیت الهی قرار نگیرد، زمینه‌های طبیعی وجودش به‌گونه‌ای است که وقتی به شکل وحشی و هرزه رشد می‌کند، تبدیل به چنین موجودی می‌شود؛ در مورد زن هم همین‌طور است. اگر در روایات و احادیث از زن نکوهش می‌بینید، عین همین نکوهش‌های قرآن راجع به انسان است. یعنی اگر زن تحت تربیت مکاتب الهی قرار نگیرد، زیر دست باغبان‌های خبیر و توانای الهی پرورش پیدا نکند، تبدیل به چنین موجود پست و پلیدی می‌شود؛ اما وقتی پرورش پیدا می‌کند؛ به موجود بسیار گران‌بها و عظیم‌القدری تبدیل می‌شود. نمونه‌های اینها را در زن‌های بزرگ اسلامی می‌بینیم: فاطمه‌ی زهرا علیها السلام، خدیجه‌ی کبری علیها السلام، زینب کبری علیها السلام و فاطمه‌ی معصومه علیها السلام؛ همان‌طور که در زن‌های بزرگ تاریخ انبیای گذشته می‌بینیم؛ مانند: آسیه بنت مزاحم علیها السلام همسر فرعون، ساره و هاجر علیها السلام همسران حضرت ابراهیم، مادر حضرت موسی و مریم دختر عمران مادر حضرت عیسی علیها السلام. هنگامی که از زن سخن گفته می‌شود، باید دید کدام زن؛ همان‌طور که وقتی می‌گوییم انسان، باید دید کدام انسان؟

زن چنین منزلت والایی پیدا می‌کند که در برابر یک زن بیست‌وهشت ساله، مراجع تقلید عظیم تاریخ شیعه، با محاسن سفید و سن‌های بالای هشتاد و نود سال، افتخار می‌کنند که بیایند جارو دست بگیرند، حرم مطهر ایشان را جارو بزنند. بزرگترین شخصیت‌های علمی تاریخ از حرم نورانی حضرت معصومه علیها السلام بهره بردند. فلاسفه‌ی بزرگی مانند ملاصدرا پناهنده‌ی حرم فاطمه‌ی معصومه علیها السلام است. فیض کاشانی، حکیم و عارف و فقیه و مفسر و محدث و اعجوبه‌ی علم و معرفت پناهنده‌ی حرم حضرت معصومه علیها السلام است. مدرسه‌ی فیضیه را هم که معروف است، فیض کاشانی رحمته الله ساخته است. این جایگاه و

منزلت زنی است که در مکتب انبیای الهی، در مکتب پیامبر و اهل بیت علیهم السلام و در مکتب قرآن و عترت رشد می‌کند.

اولین قُبّه‌ای که بر مزار حضرت معصومه علیها السلام ساخته شد، پنجاه سال بعد از رحلت این بانوی بزرگوار و توسط زینب دختر امام جواد علیه السلام بود. ایشان اولین قُبّه را بر مزار حضرت معصومه علیها السلام ساخته‌اند و بعد در طول تاریخ تجدید بنا شد و الآن می‌بینید به لطف خدا این حرم نورانی چه عظمتی پیدا کرده است و چگونه مورد استقبال دوستان اهل بیت علیهم السلام و طالبان فضیلت و معرفت و نور است.

امیدواریم خدای متعال توفیق دهد از نور این برادر و خواهر بزرگوار که سگان‌داری این سرزمین و کشور اهل ولایت را عهده‌دار شدند، بیشتر بهره بگیریم و توفیق زیارت مرقد مطهر این دو بزرگوار را بیش از پیش پیدا کنیم.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ